

Yazma Eserlerde Mecmua Geleneği

Rahime Betül DEMİRAYAK*

Öz

Bu çalışma mahtût mecmualar konusunda kaleme alınmıştır. Muhtelif disiplinlerden kişisel derlemeler olarak tanımlayabileceğimiz mecmualar, hemen her toplumda tıptan teolojiye, edebiyattan astronomiye muhtelif disiplinler üzerine derlenmiş ilmi, kültürel ve tarihî vesikalardır. Mürettepleri hekimden şaire, âlimden sade vatandaşa toplumun tüm kesimlerinden olabilmekle birlikte, çoğu zaman tespit edilememekte, zaman içinde birden fazla mürettep tarafından düzenlenebilmektedirler. Mecmualar, şahıs-zaman-mekân bilgileri içeren ferağ kayıtları, zahriye sayfası başta olmak üzere sayfa kenarlarına düşülen doğum-ölüm-sevinç-hüzün, bilgi notu, borç belgesi gibi kişisel kayıtlarla adeta bulunduğu anı günümüze taşıyan tertiplerdir. Ülkemizde “Tahkikli Neşir” merkezli katalog çalışması yapılırken, İran’da yazma eserlerin “Kuyudatlı Neşir” merkezli kataloglandığı bilinmektedir ki bu, takdire şayan bir yöntemdir. Eserlerin nesilden nesle aktarımları esnasında zamana düşülen notlar olan Kuyudât, eserlerin tarihlendirilmesinde, toplumların içinde bulunduğu psikososyolojik durumların, yaşanan mühim olayların tespitinde son derece önemlidir. Mecmualarla ilgili önemli bir diğer husus da bu tertiplerin zengin yazma eser koleksiyonlarımızın hatırı sayılır yekûnunu oluşturduğu gerçeğidir. Kişisel tercihlerle çeşitli disiplinlerin derlendiği içerikleri, sayfaların satırların arasına düşülen kayıtlarıyla mecmualar, araştırmacılar için üzerinde verimli çalışmaların yapılabileceği bakir bir çalışma alanı sunmaktadır. Geçmişin ve geleceğin emaneti konumundaki nadir eser koleksiyonlarımız üzerine araştırmacıların yapmakta olduğu çalışmalar her geçen gün artmakta olup bu silsileye lisans ve lisans üstü öğrenciler de katılmaktadır. Makalemizde başta mecmuaların isimlendirilmesi, kodikolojik özellikleri, kaleme alındıkları dilleri, tertip edildikleri konuları, tertip zamanları ve mürettepleri olmak üzere mecmuaların kendine has nitelikleri hakkında bilgiler verilmiştir. İlaveten son yıllarda Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından yapılan çalışmalar, portal üzerinden ülke genelindeki kütüphane kataloglarına ve eserlerin dijitallerine eskiye nazaran çok daha kolay erişim sağlanmaktadır. Bunun yanında eserlerin disiplinler özelinde de tasnif edilerek kataloglanması, sayıları yüzbinlerle ifade edilen yazma eser koleksiyonlarımızın üzerinde yapılacak çalışmaları daha verimli hale getirecektir. Bu doğrultuda makalemizde tarihi akış içinde mecmualar üzerine yapılmış olan önemli tasnif çalışmaları zikredilmiş ve halihazırda bu konu üzerine yapılmakta olan çalışmalara küçük bir katkı sağlamak amacıyla tasnif teklifinde bulunulmuş, yapılan tasnifle ilgili örneklemeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yazma Eser, Mecmua, Tasnif, Tarih, Miras

***Doktora Öğrencisi**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya/Türkiye

E-mail: rbd6676@mail.com

ORCID: 0000-0001-5016-6832

ROR: 013s3zh21

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 4 Şubat 2025

Kabul Tarihi: 7 Mayıs 2025

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2025

Değerlendirme: Bu makale en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim: ahif@ahievran.edu.tr - <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahilahiyat>

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

dergipark.org.tr/tr/pub/ahilahiyat

Atıf: Demirayak, Rahime Betül. “Yazma Eserlerde Mecmua Geleneği”. *Ahi İlahiyat Dergisi* 4 (Haziran 2025), 17-30.

Mecmua Tradition in Manuscripts

Rahime Betül DEMİRAYAK*

Abstract

This study is written on the subject of mahtû mecmuas. Mecmuas, which we can define as personal compilations from various disciplines, are scientific, cultural and historical documents compiled on various disciplines from medicine to theology, literature to astronomy in almost every society. Although their authors can be from all segments of society, from physicians to poets, from scholars to simple citizens, they are often not identified and can be edited by more than one author over time. Mecmuas are editions that carry the moment to the present day with personal records such as ferağ records containing person-time-space information, birth-death-joy-sadness, information notes, debt certificates, etc. written on the margins of the pages, especially on the zahriye page. In our country, while ‘Tahkikli Neşir’ centred catalogue work is carried out, it is known that manuscripts are catalogued in Iran based on ‘Kuyudatlı Neşir’, which is an admirable method. Kuyudat, which are the notes written in time during the transmission of the works from generation to generation, are extremely important in the dating of the works, in determining the psychosociological conditions of the societies and the important events experienced. Another important point about mecmuas is the fact that these mecmua editions, which we should appreciate, constitute a considerable amount of our rich manuscript collections as well as the manuscript books. With their contents, where various disciplines are compiled with personal preferences, and the records of the pages between the lines, mecmuas offer a virgin field of study for researchers where productive studies can be carried out. The studies carried out by researchers on our rare book collections, which are the relics of the past and the future, are increasing day by day, and undergraduate and graduate students are also joining this series. In our article, information is given about the unique characteristics of the majmuas, especially the naming of the majmuas, their codicological characteristics, the languages in which they were written, the subjects in which they were organised, the times of their organisation and their authors. In addition, the work carried out by the Presidency of the Manuscript Works Institution in recent years has been encouraging, and the catalogues of libraries across the country and the digital catalogues of the works are accessed much more easily through the portal than in the past. In addition, the classification and cataloguing of the works in terms of disciplines will make the studies on our manuscript collections, which number in the hundreds of thousands, more efficient. In this direction, in our article, important classification studies on mecmuas in the historical flow have been mentioned and a classification proposal has been made in order to make a small contribution to the studies currently being carried out on this subject, and exemplifications have been made about the classifications made.

Keywords: Manuscript, Manuscript Work (Mecmua), Classification, History, Heritage

Doctoral student, Necmettin Erbakan University Institute of Social Sciences, Konya/Turkey

E-mail: rbd6676@mail.com

ORCID: 0000-0001-5016-6832

ROR: 013s3zh21

Article Type: Research Article

Date Received: 4 February 2025

Date Accepted: 7 May 2025

Date Published: 30 June 2025

Review: This article has been reviewed by at least two reviewers using a double blind peer review model. A similarity check was performed to confirm that it was free of plagiarism.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while conducting and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Complaints: ahif@ahievran.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahiilahiyat>

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

• • •

dergipark.org.tr/en/pub/ahiilahiyat

Citation: Demirayak, Rahime Betül. “Mecmua Tradition in Manuscripts”. *Ahi İlahiyat Dergisi*, 4 (June 2025), 17-30.

Giriş

Mecmua, sözlükte **ce-me-‘a** kökünden ism-i mef’ûl kalıbında müennes (dişil) bir kelime olup, “Bir araya getirilmiş, toplanmış olan” anlamına gelmektedir. Terim olarak ise, Arapça, Farsça, Osmanlıca başta olmak üzere muhtelif dillerde belli bir müellife veya konuya ait yahut muhtelif müellif ve konularda kaleme alınmış mensur/manzum teliflerin derlenmesiyle teşekkül eden eserlerin ortak adıdır. Veciz bir ifadeyle: “*Toplanıp biriktirilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş yazma kitap*”¹ tanımı yapılmıştır. Bugün hemen her ilmî disiplinin temel kaynakları matbu hale gelmiş hatta ilmî verilerin ülkeler arası dolaşımıyla farklı coğrafyalarda referans kaynağı olmuş ve kaleme alınmış olduğu dilin dışında muhtelif dillere tercümeleri yapılmıştır. Toplumların sosyokültürel mirası olan mecmualar için ise aynı şeyi söylemek mümkün görünmemektedir. Esasen muhtelif kaynaklardan farklı parametrelerle büyüklü küçüklü eserler derleyen mecmua mürettebleri âlimden tabibe, şairden sıradan entelektüele toplumu oluşturan bireylerin tamamından müteşekkildir. Bu sebeple her derleme, toplumun ilim-kültür mozaığının bir parçası olarak eşsiz ve biriciktir. Özgün ve zengin içeriklerinin yanında hiç umulmadık sürprizlerle dolu kuyudatlarıyla mecmualar, adeta içinde bulundukları zamanın kara kutuları gibidirler. Kuyudat ilmî açıdan kıymetlidir, zira müstakil bir konuda ele alınan mecmuanın derkenarına konuyla ilgili başka bir eser/eserler kaydedilmiş olabilmekte böylece mecmua, birden fazla eser içerebilmektedir. Yine mecmua derkenarlarında günümüze ulaşmamış eserlerden bölümler bulunabilmekte, böylece kısmen de olsa kayıp telifler hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Mecmuaların hazine sandığında sadece ilmî literatüre dair zengin veriler yoktur, aynı zamanda tarihi ve sosyolojik kıymetli, kritik bilgiler de sararmış yaprakların mistarlı satırların arasında saklıdır. Zamana düşülen derkenar notları toplumların yaşadıkları dönemlerin, bu dönemlerde içinde bulundukları durumların ve bu durumları hazırlayan parametrelerin tespit edilmesinde oldukça zengin veri kaynaklarıdır. Hemen her toplumda görülen çok eski devirlerden günümüze süre gelen bu derleme geleneğiyle birlikte, tertip edilen döneme ait bilgi, olgu, duygu, an/zaman korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmektedir. Yine bugünün insanların külliyatlar okumaya ne vakti ne de ilgisi bulunmaktadır; mecmualar bu minvalde her yaştan insana temel kaynaklardan derlenmiş bölümleri kolayca okuma imkânı sunmaktadır. Bunu yanında tertiplendikleri dönemlerde kullanılan edebi üslupları, duyguları ifade şekilleri, kuyudatla insanın karşısına çıkıveren duruşları, değişleri, tertip döneminin rengini taşıyan üzülmeleri, sevinmeleri, yergileri, övgüleri vb. ile insan ruhunu etkileyen bir yönü de bulunmaktadır.

Mecmuaların cildinden filigranlı varaklarına tarihi dokusunu kaybetmeden tıpkı basımlarla tercümelerinin yapılması, ilmî disiplinlere göre koleksiyonlar oluşturulması, mecmuaların okunup satın alınabildiği mecmua kütüphanelerinin kurulması geçmişin mirasını geleceğe aktarmanın yanında, toplumların rehabilite edilmesi adına atılması gereken önemli adımlardandır. Bu minvalde çalışmamızın amacı mahtût mecmua koleksiyonlarına ve bu alanda yapılan çalışmalara dikkat çekmek ve yapılan çalışmaların verimini artırma amacıyla sunduğumuz teklifle küçük bir katkı sağlamaktır.

1. Mecmuaların Karakteristik Nitelikleri

İslâm literatüründe ilk mecmualar, Hz. Peygamber zamanında “Sahîfe, Cüz, Kitap” adı verilen

1 Günay Kut, “Mecmûa”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1986), VI/170.

hadis derlemeleridir. Esasen Câhiliye devrinde ünlü yedi şairinin kasidelerinin toplandığı *el-Mu‘allakât* gibi eserlere bakıldığında, bu edebiyat türünün İslâm medeniyetine has olmadığını söylemek mümkündür. İslâm tarihinde öncelikle hadislerin, ayetlerin, fetvaların, şiirlerin, ilahi ve şarkıların, mektupların yanında latifelerden ilâç tariflerine, çeşitli tarihî belgelerin, kayıtların derlendiği mecmualar; zamanla gelişip belli bir düzene ve şekle kavuşmuştur. Kâğıdının kalitesi, rengi, ebadı, cildi, hattı, tezhibi başta olmak üzere kodikolojik vasıfları birbirlerinden farklı olan bu kişisel derlemelerin kıymetli bir sanat eseri mahiyetinde tertiplenenleri olduğu gibi düzensiz karalama defteri misali tertipler de mevcuttur. İslâm ilim-kültür dünyasında yaygın bir telif türü olan mecmualar, aynı zamanda miras veya vakıf yoluyla nesilden nesle intikal eden kişisel derlemeler olmaları hasebiyle çoğu zaman tertip zamanı ve tertip sahibini tam olarak tespit etmek mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, zahriye sayfalarına ve eserin muhtelif yerlerine düşülen notlar, telif kayıtlar ve ketebe kayıtları vesilesiyle tarihi dönemlerin, toplumsal ve kişisel verilerin tespit edildiği önemli tarih vesikalarıdır.²

İlim kültür geleneğimizde mecmualar çeşitli isimlerle tanınmıştır; “mecnûatü’l-eş‘âr, mecnûa-i ed‘iye, mecnûatü’l-münşeât” vb. mecmualar içeriklerine göre isim alırken bazı mecmualar, derleyenlerinin adlarıyla anılmıştır.³ Bunların dışında bazı mecmualarsa mülemma⁴ başlıklar taşımışlardır.⁵ Bununla birlikte mecmua konulu bir lafzın bulunmadığı isimlendirmeler de mevcuttur.⁶ Son olarak genel bir isimlendirmeye bir ya da daha fazla müellife ait eserlerin derlenmesiyle oluşturulan mecmualara “Mecnûatü’r-Resâil” denilmiştir. Mecmualarda bir araya getirilen metinlerin arasında uzak-yakın bir ilgi bağı olduğunu söylemek mümkündür. Mecnûatü’r-resâillerdeki metinler arasında ise çoğunlukla konu yakınlığı da bulunmakla birlikte esas müştereklik -kısmen- hacimsiz eserler derlemesi olmalarıdır. Resâil mecmuaları genellikle temel kaynaktan bir/birkaç bölüm alınarak oluşturulan risâlelerin toplanmasıyla teşekkül etmektedir; bununla beraber bölüm değil de kısa başlık altında 1-2 sayfalık derlemelerden oluşan mecmuaların yanında hacimli eserlerin toplanmasından oluşan mücessem mecmualar da mevcuttur. Bizim çalışmamız el yazması mecmualar üzerine olup, çalışmamızın dışında kalmakla beraber, 1928 yılına kadar basılan matbu mecmualar da “Nadir Eser” kategorisinde bulunmaktadır. Bunun yanında kütüphane arşivlerimizde Mecmua geleneğine uygun olarak haftalık-aylık-yıllık periyotlarla basılan zengin bir Mecmua/Dergi koleksiyonumuz da bulunmakta ve üzerine akademik çalışmalar yapılmaktadır.⁷

2 Sami Arslan, “Şehrin Geçmişi Müellif/Müstensihin Duası: Ketebe Kayıtlarında Şehirlere Yapılan Duaların İşaret Ettikleri Üzerine”, *Tarih Dergisi* 83 (2024), 1-19; Mustafa İsmet Uzun, “Mecmua”, *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), XXVIII/265-266; ayrıca bk. Ek-1, Ek-2.

3 Örnek vermek gerekirse: Osmanlı müşikişinaslarından Hâşim Bey’in düzenlediği *Mecnûa-i Kârâ ve Nakşâ ve Şarkıyyât* (İstanbul 1269) *Hâşim Bey Mecmuası* adıyla (2. bs., İstanbul 1280) yayımlanmıştır; Ahmed Zühdi Paşa’nın *el-Mecnûatü’z-Zühdiyye fi’l-ahkâmî’d-dîniyye*’si (İstanbul 1311-1313) gibi örnekler ise içinde hazırlayanın isminin de geçtiği geleneksel anlayışa uygun olarak adlandırılmış mecmualardandır; bk. Uzun, “Mecmua”, XXVIII/266-267.

4 Şairlerin farklı dilde şiir söyleyebildiklerini ortaya koymak ve sanat göstermek için yazdıkları, mısralardan biri Türkçe ise diğeri Arapça veya Farsça yazılan, Türkçe, Arapça ve Farsça söylenmiş beyit ve mısralardır. Bk. *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), XXXI/537-538.

5 *Mecnûatü’l-kübrâ mine’l-kasâidi’l-fuhrâ fi hakka nebiyyinâ Muhammedenî’l-büşrâ aleyhi salevâtullâhi ve selâmühü’l-uzmâ* (İstanbul 1276) örneğinde olduğu gibi; bk. Uzun, “Mecmua”, XXVIII/267.

6 II. Murad ve Fâtih Sultan Mehmed dönemlerine ait en eski münşeât mecmualarından biri olan *Menâhicü’l-inşâ* (Boston 1971) örnek olarak gösterilebilir. Bk. Uzun, “Mecmua”, XXVIII/267.

7 İsmail Hakkı İzmirli, “İzmirli İsmail Hakkı’nın Sebülü’r-Reşad Mecmuasında Ribe’l-Fazl ve Ribe’n-Nesie Üzerine Yazdığı İki Makâle”, *Hikmet Yurdu Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* VI/11 (2013), 433-450; Alim Yıldız, “Savaş Yıllarında Çıkan Bir Dergi Edebiyat-ı Umumiyye Mecmuası (1916-1919)”, *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2002), 179-189; Mehmet Akgün, “Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ve Mecmua-i Fünun’un Felsefi Açıdan Taşıdığı Önem”, *Türk*

Mahtûd Mecmua koleksiyonlarımızın kaleme alındıkları dillere gelinecek olursa, bir kısım mecmualar aynı/farklı konularla beraber aynı dilde derlenirken diğer bir kısım ise aynı/farklı konular hakkında farklı dillerde derlenmiştir. Bir mecmuada kullanılan dil sayısı, mürettibin entelektüel seviyesine göre farklılık arz etmiş olsa gerektir. Arapça⁸ başta olmak üzere Farsça,⁹ Osmanlıca (Türkçe), Çağatayca,¹⁰ Arnavutça,¹¹ Boşnakça,¹² Urduca,¹³ Sanskritçe,¹⁴ Latince,¹⁵ Yunanca,¹⁶ Kürtçe,¹⁷ Süryanice,¹⁸ Ermenice,¹⁹ Rumca,²⁰ İspanyolca,²¹ İtalyanca,²² Almanca,²³ telifler tespit edebildiğimiz dillerden bazılarıdır.

Türkiye sayısı altı yüz bini bulan Arapça yazma eserler koleksiyonu ile bu alanda dünyada ilk sırada yer almaktadır. Arşivlerde bulunan binlerce risale, mecmua, rapor ile özel ve tüzel koleksiyonlarda bulunan pek çok yazma eser ise bu sayıya dahil bulunmamaktadır.²⁴ Bu alanda

Felsefe Derneği Yayını 15 (1995), 52-72.

- 8 Anonim, *Risâle fî'l-Furûk* (Manisa Kütüphanesi: Manisa İl Halk Kütüphaesi, 1630/11, 95b-98b yk.), 95b-98b Eser, tamamı Arapça olarak kaleme alınmış Edebiyat ve İlahiyat konulu 11 adet risâlenin bulunduğu 98 sayraklı bir mecmua içindedir.
- 9 Mehmet b. İlyâs, *Tuhfetü'l-Hâdî* (Manisa Kütüphanesi: Manisa İl Halk Kütüphaesi, 2578/3, 21b-38a yk.), 21b-38a Bu eser Arapça, Türkçe, Farsça beş adet risâlenin bulunduğu 98 sayraklı bir mecmua içindedir.
- 10 Atâ'ullah b. Fazlullah, *Menâkıbu Ebû Bekir es-Sıddîk* (Milli Kütüphane: Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2441/9, 76a-77a), 76a-77a.
- 11 Ahmed b. Yusuf Filibevî Riyâzî, *Keşkülü'l-hakâ'ik* (Millet Kütüphanesi: Ali Emiri Farsça, 0436/1, 1b-3b yk.), 1b-3b Eser, Farsça ve Arnavutça olarak Hadis, Edebiyat, Tasavvuf alanında telif edilmiş 3 adet risâlenin bulunduğu bir mecmua içindedir.
- 12 Hevâî (Üsküfî) Muhammed Bosnevî, *Makbûl-i ârif* (Millet Kütüphanesi: Ali Emiri Manzum, 27a-32a), 27a-32a Eser; Arapça, Türkçe, Boşnakça olarak kaleme alınan Akaid, Kelam, Tasavvuf, Edebiyat konulu beş risâlenin bulunduğu bir mecmuanın içerisindedir, mecmuanın son varâğında sayfa numarası Arapça olarak 98 yazmaktadır. Ancak mevcut sayfa sayısı 61'dir.
- 13 Anonim, *Manzum Ahlâk Risâlesi* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Erzincan, 00157/003, 60-75 vr.) Urduca kaleme alınmış olan risâle, 76 varaklı bir mecmuanın içindedir. Mecmuada Ahlak ve Siyer konulu Farsça iki risâle daha vardır.
- 14 Anonim, *Sanskritçe Dilinde Eser* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Yazma Bağışlar, 09600) Sanskritçe kaleme alınmış olan eser, mecmuanın içindeki tek eserdir; kahverengi ahşap oyma iççikli özgün bir cilt içindedir.
- 15 Aristoteles, *În VIII Libros Physicorum Aristotelis* (Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi: Bölge Yazma Eserler, BY0000005995, 140 yk.).
- 16 Anonim, *Manzûm İlm-i Hâl* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Yazma Bağışlar, 02295-001, 1-104) Risâle Birgivi Mehmed Efendi (öl. 981/1473)'nin meşhur ilmihali *Vasiyetnâme*'nin Yunanca tercümesidir, Aynı mecmuada Süleyman Çelebi (öl. 825/1422)'nin Mevlid'i nin de Yunanca tercümesi bulunmaktadır. Mecmuada Türkçe- Yunanca toplam 4 adet risâle mevcuttur.
- 17 Anonim, *Şe'sir be zîmen Kurdî* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Sami Benli, 01428-003, 1-11 yk.) Mecmuada Kürtçe üç adet risâle bulunmaktadır.
- 18 Anonim, *Fevâ'id Süryanice Esma-i Hüsnâ Kasidesi İle İlgili* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Yazma Bağışlar, 07998-023, 30a .vr.) Mecmuada Arapça-Türkçe-Süryanice kaleme alınmış kısa 146 derleme bulunmaktadır. Derlemeler Fıkıh, Tasavvuf, Dua, Zikir konuludur. Mecmuanın tamamı 352 sayfadır.
- 19 Anonim, *Asdvaksuşunç Kam Surb Trots Badmutyun* (Milli Kütüphane: Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz Latince 116, 32 vr.).
- 20 Anonim, *Rumca Defter* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Hüseyin Paşa, 00904, 110 yk.).
- 21 Anonim, *Theologic Mavali İnfitutioney Evetatio* (Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi: Bölge Yazma Eserler, BY0000006062, 121)565 Sayraklı mecmuada 4 adet İspanyolca risâle vardır.
- 22 Anonim, *Vita Della Madre Guilia* (Milli Kütüphane: Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz Latince 19, 113 yk.).
- 23 Max Krause, *Stambuler Hands-Chriften İslamische R Mathematiker* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Mikrofilm, 01174, 438-532).
- 24 <http://www.yazmalar.gov.tr/sayfa/yazma-kitaplar/9>; Osman G. Özgüdenli, "İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan

düzenlenen sempozyumlar, çalıştaylar, tezler, makaleler başta olmak üzere yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde son yıllarda kayda değer bir artış olduğu görülmektedir. Ancak yüzbinlerce eserlik koleksiyonlarımız üzerine yapılan çalışmalar belki bin sayısını ancak bulmakta, bu çalışmaların büyük bir kısmı akademik alanla sınırlı kalmakta, tahkikli neşri yapılan eserler tercüme edilip tanıtımı yapılmadığından halkların istifadesi mümkün olamamaktadır.²⁵

Kütüphanelerimizde mevcut bulunan yazma eser mecmua koleksiyonlarının İslâm fetihlerinden önce mevcut bulunan eserlerden,²⁶ İslâm'ın ilk devirlerinde yapılan tercümeleri içeren eserlere²⁷ ve modern dönemde çıkarılan dergilere varıncaya kadar yüzlerce yıllık zaman dönemini kapsadığını söylemek mümkündür. Eserlerin coğrafi dağılımına bakıldığında ise, ilmî teliflerin entelektüel dolanımı neticesinde İspanya'dan²⁸ Semerkant'a²⁹ dünyanın dört bir yanındaki ilim merkezlerinde hemen her alanda telif edilen eserler gerek müstakil kitaplar halinde gerekse mecmualara derlenmiş olarak kütüphanelerimizde yerini almıştır.

2. Mahtût Mecmuaların Tasnifi

Risâle mecmualarının tasnifine gelindiğinde kimi kütüphane kataloglarında mecmuanın içindeki her bir risâlenin müstakil olarak kataloglandığı görülmektedir; bununla birlikte kimilerinde bu tasnif henüz yapılmamış olup mecmua, içinde bulunan risâlelerden sadece bir tanesi ile kataloglara kaydedilmekte, diğer risâlelere erişim mümkün olamamaktadır. Bu şekilde eksik kataloglanmış mecmualarda henüz tespit edilememiş sürpriz eserlerle karşılaşmak mümkündür. Tabiatıyla hayatın her alanına şamil zengin içerikleri ve şahsına münhasır nitelikleri sebebiyle mecmuaların tasnifi oldukça zordur. Zamana göre, tertipleyene göre ya da mecmuada eseri derlenen isimlere göre tasnif yapma imkânı neredeyse yoktur. Zira mecmualar miras, vakıf vb. yollarla nesilden nesle aktarılan eserlerdir. Mecmuanın içindeki risâleler farklı dönemlerde farklı şahıslar tarafından derlenmiş olabilmektedir; dolayısıyla her ne kadar kullanılan hat, varak, cilt vb. kodikolojik özellikleri dönem açısından genel bir kanaat oluştursa da herhangi bir kayıt olmadan derleyenini, tertip zamanı ve mekânını tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Tüm mecmua tasnifi denemeleri bu şartlar altında gerçekleştirilmiştir.

Farsça Yazmaların Öyküsü: Bir Giriş”, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 27/43 (2008), 1-76..

25 “Mecmua” başlıklı çalışmalar ağırlıklı olarak Klasik Türk edebiyat alanında yapılmış görünmektedir: 2011 yılında yedincisi düzenlenen “Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı: Mecmua” başlıklı çalıştay; 2012-2017’de Ankara’da son olarak da Haziran 2023’te İstanbul’da çalıştayı yapılan MESTAP Projesi (Şiir Mecmualarının Sistemati Tasnifi Projesi); 2022-2023 yılında 22 oturumla gerçekleştirilmiş olan “FSM Yazma Eser Kültürü Atölyesi II- Mecmûa” başlıklı çalışmalar tespit edebildiklerimizden bazılarıdır.

26 Hipokrat, *Kitâbü'l-Fusûl* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Ayasofya, 03724/001, 1-17 yk.) Hipokrat'ın tıbbi ilgili bir tercumesi olan risâle, tamamı Arapça olarak kaleme alınmış 21 tıp konulu makalenin derlemesinden oluşan 250 varaklı bir mecmua içindedir.

27 Abdullah b. Muhammed, *Tefsîru meani elfâzi Aristo fî Kitabi'l-Makûlât* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Mikrofilm, 04404/002, 85-156 yk.) Mantık konulu iki Arapça tercümeden müteşekkil olan mecmua 156 varaklıdır.

28 Ebû Ca'fer Ahmed b. İbrahim b. ez-Zübeyr el-Gırnâtî İbn Zübeyr es-Sekafî, *Milâkü't-te'vîli'l-kâti' li-zevî'l-ilhâd ve't-ta'tîl* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Murad Molla, 00306, 238 yk.) Hayatı boyunca Gırnata'dan ayrılmamış Endülüslü müfessir, muhaddis, fakih İbn Zübeyr es-Sekafî (708/1308) tarafından telif edilen eserde Kur'ân'ın tamamında geçen benzer ya da aynı lafızlar incelenerek te'vili yapılmıştır.

29 Anonim, *Menâkıb-ı Hâce Nâsiruddîn Ubeydullah b. Mahmûd el-Ahrâr* (Beyazıt Kütüphanesi: Beyazıt, B3624, 81 yk.) Eser Semerkand'da H.982 yılında istinsah edilmiştir.

Mecmuaları muhtevasına göre ilk tasnifleyen isim olan Agâh Sırrı Levent şu sınıflandırmayı yapmıştır:

1. Nazire Mecmuaları,³⁰
2. Seçme Şiir Mecmuaları,
3. Farklı konuların derlenmesiyle oluşturulmuş Mecmualar,
4. Aynı konudaki teliflerin derlenmesiyle oluşturulmuş Mecmualar,
5. Tanınmış kişiler tarafından oluşturulan, faydalı bilgileri, mektupları ihtiva eden mecmualar.³¹

Yine Atabey Kılıç'ın konuyla ilgili kaleme aldığı makalesinde detaylı olarak yaptığı tasnifin konu başlıkları şöyledir:

1. Cilt ve Tertip Özellikleri Bakımından Mecmualar,
2. Şekil Bakımından Mecmualar,
3. Kullanılan Dil Bakımından Mecmualar,
4. Muhteva Bakımından Mecmualar,
5. Şahısların Tertip Ettiği ya da Şahıslar İçin Tertip Edilen Mecmualar.³²

Bunlara ilaveten yapılmış muhtelif tasnifler de mevcuttur.³³ Klasik Türk Edebiyatı alanında mecmualar üzerine yapılan çalışmalar kapsamında MESTAP (Şiir Mecmualarının Sistemik Tasnifi Projesi) projesini de burada zikretmek gerekmektedir. MESTAP projesi kapsamında, 2012- 2017 yıllarında Ankara'da, 2023 İstanbul'da olmak üzere üç çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalıştayların hedefi: "Eski Türk Edebiyatı alanı çalışanlarının, yaptıracakları yüksek lisans tez çalışmalarlarıyla resmî ve özel kütüphanelerde bulunan bütün mecmuaların belirli bir sistematikte içerik dökümünün yapılarak elde edilen verilerin bir veri tabanı üzerinden araştırmacıların kullanımına sunulması" olarak açıklanmıştır.³⁴ MESTAP projesi on yılı aşkın bir süredir hedefleri doğrultusunda devam etmekte ve sevindirici sonuçlar alınmaktadır. Ancak sadece Klasik Türk Edebiyatı alanındaki mecmualar proje kapsamına girebilmektedir. Dolayısıyla diğer disiplinler için de sistematik ve düzenli bir çalışma projelerine ihtiyaç vardır.

Bizim mecmuaların tasnifi konusunda teklifimiz; bu alanda verimli bir şekilde çalışılabilmesi amacından hareketle, mecmuaların ilmî disiplinlere göre tasnif edilmesi doğrultusundadır. Tasnif önerimiz şu şekildedir:

30 Bir şairin manzum bir eserine başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye yazılan şiirlerdir; bk. M. Fatih Köksal, "Nazîre", *DîA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), XXXII/456.

31 Agâh Sırrı Levent, *Türk Edebiyat Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998), 166-167.

32 Atabey Kılıç, "Mecmûa Tasnifine Dair", *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012), 75-96.

33 Kut, "Mecmûa", VI/170-174; Semra Tunç, "Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmûası", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (2000), 105-139; Ahmet Tanyıldız, "Şiir Mecmualarının Neşri Hakkında", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/21 (2012), 224-239.

34 Meltem Uğur, "Mestap (Şiir Mecmualarının Sistemik Tasnifi Projesi) Bibliyografyası", *Kültürk Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 8 (2023), 103-153.

1-İlahiyat (Teoloji) Mecmuaları

- 1.1. Tefsir Mecmuaları (Yalnızca Tefsir derlemeleri)
- 1.2. Hadis Mecmuaları (Yalnızca Hadis derlemeleri)
- 1.3. Fıkıh Mecmuaları (Yalnızca Fıkıh derlemeleri)
- 1.4. Fetvâ Mecmuaları (Yalnızca Fetvâ derlemeleri)
- 1.5. Akaid-Kelâm Mecmuaları (Yalnızca Akaid- Kelâm derlemeleri)
- 1.6. Tasavvuf Mecmuaları (Yalnızca Tasavvuf derlemeleri)
- 1.7. Dua Mecmuaları (Yalnızca Dua derlemeleri)
- 1.8. Muhtelif Dinlere Ait Teoloji Mecmuaları
- 1.9. İlahiyat Risâle Mecmuaları (İlahiyat alanında karma derlemeler)

2- Edebiyat ve Sanat Mecmuaları

- 2.1. Şiir Mecmuaları (Yalnızca Şiir derlemeleri)
- 2.2. Nesir Mecmuaları (Yalnızca Nesir derlemeleri)
- 2.3. Beste-Güfte Mecmuaları (Yalnızca Beste- Güfte derlemeleri)
- 2.4. Lügat/Kavram Mecmuaları (Yalnızca Lügat/Kavram derlemeleri)
- 2.5. Edebiyat Risâle Mecmuaları (Edebiyat alanında karma derlemeler)

3-Tarih Mecmuaları

- 3.1. İslam Tarihi Mecmuaları
- 3.2. Siyer Tarihi Mecmuaları
- 3.3. Türk Tarihi Mecmuaları
- 3.4. Dünya Tarihi Mecmuaları
- 3.5. Dinler Tarihi Mecmuaları
- 3.6. Mezhepler Tarihi Mecmuaları
- 3.7. Sanat Tarihi Mecmuaları
- 3.8. Felsefe Tarihi Mecmuaları
- 3.9. Tabakât – Biyografi Mecmuaları
- 3.10. Tarih Risâle Mecmuaları (Tarih alanında karma derlemeler)

4-Tababet Mecmuaları

- 4.1. Tıp Mecmuaları
- 4.2. İlaç Tertip/Şifa Mecmuaları
- 4.3. Tababet Lügat Mecmuaları
- 4.4. Tababet Risâle Mecmuaları (Tababet alanında karma derlemeler)

5-Bilimsel Mecmualar

- 5.1. Mantık Mecmuaları
- 5.2. Matematik Mecmuaları
- 5.3. Hendese Mecmuaları
- 5.4. Astronomi Mecmuaları
- 5.5. Coğrafya Mecmuaları
- 5.6. Simya Mecmuaları
- 5.7. Botanik Mecmuaları

5.8. Veterinerlik Mecmuaları

5.9. Bilimsel Risâle Mecmuaları (Bilim alanında karma derlemeler)

6. Dil Mecmuaları

6.1. Türkçe Dilbilgisi ve Sözlük Mecmuaları

6.2. Arapça Sözlük Mecmuaları

6.3. Arapça Dilbilgisi ve Belagat Mecmuaları

6.4. Farsça Dilbilgisi ve Sözlük Mecmuaları

6.5. Dil Risâleleri Mecmuaları (Gramer-Sözlük alanında karma derlemeler)

7. Karma Risâle Mecmuaları (Bütün disiplinlerden eser içerir)

Tasnifimizde zikrettiğimiz “Karma Risâle Mecmuaları” başlığı sayesinde çeşitli alanlarda derlenmiş mecmuaları tek alanda derlenmiş mecmualardan ayırarak, yapılacak çalışmalara kolaylık sağlamayı amaçlamış bulunmaktayız.

Tasnifimizi bazı eserler özelinde örneklemek gerekirse, tasnif teklifimizin 7. sırasında yer alan “Karma Risâle Mecmuaları”na dair bazı örnekler şöyledir: Ebü'l-Muîn en-Nesefî'nin (öl. 508/1114) akaideye dair risâlesi Bahrü'l-Kelâm, 9 risâleden müteşekkil 146 varaklı bir mecmua-nın içindedir. Aynı mecmuada İbnü'n-Nakîb el-Makdisî'nin (öl. 698/1298) et-Tahrîr ve't-Tahbîr li-Akvâli E'immeti't-Tefsîr isimli eserinden bir bölüm; Şâzeliyye tarikatının Zerrûkiyye kolunun kurucusu Şihâbüddîn Zerrûk'un (öl. 899/1493-94), tarikatının esaslarını ortaya koyup fıkıhla tasavvufu birleştiren yöntemin sahilliğini savunduğu eseri en-Nasîhatü'l-Kâfiye isimli eserin-den bir bölümle birlikte Akaid, Kelâm, Hadis, Tecvid, Evrad-Zikir konulu tamamı Arapça kaleme alınmış muhtelif konulu 9 risâle bulunmaktadır.³⁵

Yine İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin (öl. 726/1325) İsnâaşeriyye Şîası'nın imâmete dair görüşlerini savunduğu eserinden bir derlemenin yer aldığı 200 varaklı diğer mecmuada Tıp, Tasavvuf, Kelâm, Fıkıh, Evrad-ı Ezkâr konulu tamamı Arapça 8 risâle daha bulunmaktadır.³⁶

“Karma Risâle Mecmuaları” tasnifine son örneğimiz olan mecmua, özenli ve zengin bir tezyinatla tertip edilmiştir. Mecmua, sırtı ve sertabı kahverengi meşin, miklebli, nohûtî renkte mukavva bir cilt içindedir, varaklar yaldızlı çift cetvelli olup risâleler tezhipli serlevhalarla tezyin edilmiş, konu başlıkları, şemalar zer mürekkeple yazılmış, renkli minyatür tasvirleri kullanılmıştır. 98 varaklı mecmuada ilk ikisi Farsça, kalanı Arapça olmak üzere 25 risâle mevcuttur. İlk risâle İranlı şair Muhyî-yi Lârî'ye (öl. 933/1526-27) ait Manzum hac seyahatnâmesi niteliğindeki Fütûhu'l-Haremeyn adlı Farsça eserdir.³⁷ İkinci sırada Câhiz tarafından derlenen Hz. Ali'ye ait 100 hikmetli sözünün Fars şairi, münşi Reşîdüddin Vatvât (öl. 573/1177) tarafından Farsça tercüme ve açıklaması, ayrıca ikişer beyit halinde manzum çevirisi yer almaktadır ki, asıl adı: Matlûbü Külli Tâlib min Kelâmi Emîri'l-Mü'minîn 'Alî b. Ebî Tâlib olan eser, mecmuada meşhur

35 Meymûn b. Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Muîn en-Nesefî, *Bahrü'l-Kelâm fî akâ'idî ehli'l-İslâm* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Laleli, 01511/008, 49-119 yk.).

36 İbnü'l-Mutahhar Cemâleddin Hasan b. Yusuf b. Ali Hillî, *Minhâcü'l-kerâme fî ma'rifeti'l-imâme* (Diyarbakır Kütüphanesi: Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 80/3, 75-98 vr.).

37 Muhyiddin Muhammed el-Lârî el-Hanefî Muhyî-i Lârî, *Fütûhu'l-Haremeyn* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Ayasofya, 03324-001, 1-46 yk.); Adnan Karaismailoğlu, “Muhyî-yi Lârî”, *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/81.

olan Terceme-i Sâd Kelime-i İmâm Ali ismiyle yer almıştır.³⁸ Geriye kalan 22 risâle Arapça olarak Hz. Peygamber'e ve silsile sırasıyla Şia'nın 12 İmamına ait birkaç varak hacminde dua; "Belanın def'i, Fakirliğin ve Zalimin Şerrinin Def'i, Duâu'l-Kebir, Duâu'l-A'zam" gibi başlıklarla muhtelif dualar yer almaktadır. 25. ve son risâlede de Huneyn b. İshak'ın (öl. 260/873)³⁹ Kitâbü'l-Mesâ'il fi't-Tıbb li'l-Müteallimîn isimli eserinden "Mesâ'ili Huneyn" başlığıyla insan bedeni, bedendeki sıvılar, hastalıkları, duanın hastalıklar üzerindeki tesiri konusunda yaklaşık 30 varaklık bir derlemedir.⁴⁰ Esasen bu mecmua bir bütün olarak değerlendirildiğinde sanki hac yolculuğu için tertip edilmiş olduğu, tertip edilirken de Hac farızasının icraatine, yapılacak dualara, hastalık olursa tanı-tedavi rehberine dair ibadet ve seferle ilgili gerekli olan her şeyin itinayla derlendiği anlaşılmaktadır.

Hadis Mecmuasına örnek verilecek olursa: Nesâî'nin (öl. 303/915) Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle isimli telifidir.⁴¹ Kodikoloji bilgilerine ulaşamadığımız mecmua, tamamı Arapça kaleme alınmış hadis konulu 10 risâleyle birlikte derlenmiştir. Tasnif önerimize göre bu mecmuaya: "830 yapraklı bir Hadis Mecmuasıdır" demek mümkündür.

Disiplinlere göre yaptığımız tasnif denemesinin "Tıp Mecmuası" örneği şöyledir: İlgili mecmua, sırtı ve sertabı kahverengi meşin, kapakları solmuş ebru kâğıt kaplı, miklebli, mukavva bir cilt içerisinde. Nohuti renkli yıldız fligranlı kâğıt kullanılan tertip, nesih hattı ile kaleme alınmıştır. 164 varaklı mecmuada Tıbbıa dair iki risâle bulunmaktadır. İlk risâle Ankaralı şair, hekim, sûfî Nidâî Mehmed Çelebi'nin (öl. 975/1567'den sonra) kısmen manzum, çoğunlukla da mensur olarak kaleme aldığı altmış babdan oluşan "Menâfi'u'n-Nas" isimli eseridir.⁴² Hâtîmede belirtildiğine göre, halkın faydalanması için (Eski Anadolu) Türkçe(siyile) kaleme alınmıştır. Eserde hastalıklar ve tedavisinde kullanılan ilaçlar; ilaçların yapımında kullanılan bitkiler, insanlara faydalı olan hayvanlar, taşlar, macunlar, melhemler vb. hakkında bilgiler bulunmaktadır. Eserin dibacesinden de anlaşıldığı üzere Nidâî eseri II. Selim'e (salt.1566-1574) sunmuştur.⁴³ Mecmuanın 142b-159a nolu varaklarında yer alan ikinci risâle Latince'den Türkçeye bir

38 Reşîdüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdilcelîl el-Ömerî el-Fârûkî Vatvât, *Terceme-i Sâd Kelime-i İmâm Ali* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Ayasofya, 03324/002, 47-64 yk.); Derya Örs, "Vatvât, Reşîdüddîn", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), XXXXII/573-574.

39 Batı'da Johannitus adıyla tanınan Huneyn b. İshak (öl. 260/873), eski Yunan tıbbı ve felsefesinin İslâm dünyasına intikalinde önemli rol oynayan mütercim, hekim ve İslâm dünyasında ilmin gelişmesine hizmet etmiş olan çok yönlü ilim ve fikir adamıdır. Beytülhikme'ye mütercim olarak kabul edilmiş bu âlimin çok sayıda eseri Grekçe'den Süryânîce ve Arapça'ya çevirmiştir. Tercüme ettiği tıp kitaplarıyla, eski Yunan tıbbını Arapça ve Süryânîce konuşulan tüm ilim havzalarına ulaşmasını sağladığı gibi, Arapça tıp terminolojisinin gelişmesine de yardımcı olmuştur; bk. Hasan Katipoğlu - İlhan Kutluer, "Huneyn b. İshak", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), XVIII/377-380.

40 Ebû Zeyd Huneyn b. İshak el-İbâdî Huneyn b. İshak, *Mesâ'ili Huneyn* (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Ayasofya, 03324-025, 66-95 yk.).

41 Abbâsî kumandanı Türk asıllı Bedr el-Hamâmî (öl. 310/922)'nin isteğiyle yazılmış ve aynı zamanda *es-Sünen* sahibi olan müellif Nesâî (öl. 303/915) 500 dinarla taltif edilmiştir. Hz. Peygamber'in günlük duaları, zikirleri ve bu konudaki tavsiyeleriyle ilgili 1141 hadis ihtiva eden eser, türünün günümüze ulaşan ilk örneği olmasının yanında aynı zamanda türünün en güzel örneklerinden biri olarak kabul edilmiştir; bk. İsmail Lütfi Çakan, "Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), III/27-28.

42 Nidâî Mehmed Çelebi Ankaravî, *Menâfi'u'n-nâs* (Milli Kütüphane: Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz A 6189/1, 1b-141b vr.).

43 Nidâî Mehmed Çelebi Ankaravî, *Menâfi'u'n-nâs* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 6189/1); Saadetin Özçelik, "Nidâî", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007); Hatice Özcan, *Kaysûnîzâde Nidâî Muhammed Çelebi el-Ankaravî'nin Menâfi'u'n-Nâs Adlı Eseri (Metin-Dil Özellikleri -Dizin) (57a-99b)* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk

“Tıb Lügati”dir.⁴⁴ Söz başları ve keşideleri kırmızı mürekkeple yazılmış düzenli bir tertiptir. Mecmualar genel olarak incelendiğinde belli bir konsept dahilinde, aynı ya da muhtelif disiplinlere ait meşhur bölümlerin derlenerek bir araya getirildiğini söylemek mümkündür. Kütüphanelerimizde örneğini verdiğimiz birkaç mecmua gibi yüzbinlerce mecmua bulunmakta ve üzerlerine düzenli ve sistematik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Sonuç

Sayısı tahminen yüzbinlere ulaşan, tüm disiplinleri kuşatan ve en önemlisi kişisel derlemeler olması hasebiyle eşsiz, biricik olan, sayfa ve satır aralarına düşülen kuyudatıyla toplumların nabzına, tarihte yaşanmış önemli olaylara, kimi zaman hakkında malumat olmayan eserlere ve dönemlere ışık tutan, üzerinde sistemli ve düzenli çalışmalar yapılması gereken son derece zengin bir mecmua arşivine sahip bulunmaktayız.

İlmî içeriğinin yanında kıymetli derkenar notlarıyla mecmualar, tertibinden üslubuna insanın aklını doyuran, ruhunu etkileyen kültür ve medeniyetimize ait kıymetli vesikalardır. Bu eserler üzerine yapılacak çalışmaların önemli adımlarından biri de kataloglamadır. Yazma eserlerin, özellikle de mecmuaların kataloglanması çetrefilli bir iştir. Son yıllarda Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı’nın bu alanda yaptığı çalışmalar takdire şayandır. Özellikle Yazma Eserler Portalı’nda görselleri açık erişime sunulan eserlerin sayısında ciddi artış olmuş, görsellere erişim kolaylaşmış, yazma eserler üzerinde çalışmak daha verimli hale gelmiştir. Eserlerin ve müelliflerin isimleri tam ve doğru imlâ ile verilerek cilt, varak, hat, tezhip vb. kodikolojik verilere ulaşma imkânı sunulmuştur. Portalda yalnızca müellif ve eser tabanlı tasnif bulunmakla birlikte detaylı filtreleme özelliği ile aranılan esere ulaşmak daha kolay hale gelmiştir. Şüphesiz bu alanda yapılan çalışmalara sağlanan kolaylık, alana rağbeti ve dolayısıyla da yapılacak çalışmaların sayısını artıracaktır. Bu güzel gelişmelerin yanında bazı zorluklar devam etmektedir. Bu cümleden olmak üzere Yazma Eserler Portalı, literatür bilgisine sahip araştırmacılar için verimli bir çalışma imkânı sunmaktadır. Çalışmamızda sunmuş olduğumuz disiplinler özelinde yapılan tasnif önerisi portalda uygulanacak olursa araştırmacılara ciddi oranda kolaylık sağlayacaktır. Araştırmacıların enerji ve zaman kaybının önüne geçilerek alan içi ve alan dışı çalışmaları daha kolay ve verimli hale getirecektir. Portalda bulunan risâleler, mecmua tabanlı değil eser-müellif tabanlı tasnif edilmiş bulunmakta bizim teklifimiz de bu tasnife ziyade niteliği taşımaktadır. Örnek vermek gerekirse bir araştırmacı “Edebiyat” çatı başlığına girerek “Şiir-Nesir-Beste-Güfte-Lügat” alt başlıkları ile istenilen eser ve müellifin yanında, unuttuğu ya da tanımadığı müellif ve eserlere de ulaşabilme imkânına kavuşacaktır. Bugün yapay zekâ destekli uluslararası yazma eser katalog projeleri gündeme gelmektedir. Teknolojik gelişmelerin alana girmesiyle daha az zamanda daha verimli çalışmalar yapılması mümkün olmakta, yazılımın düzenli-sistemli ve pratik olması önem arz etmektedir. Son olarak ilim kültür mirasımız olan yazma eserleri günümüze kazandırmanın aynı zamanda yazma eserlerle bu günümüzü ve yarınımızı kazandırmak olduğu bilinciyle her geçen gün artan çalışmalar akademik seviyede kalmamalı, tahkikli-tercümeli tıpkı basımlar ile toplumlara kazandırılmalı, bu minvalde ülkemizde ve dünyada, halk kütüphanesi mahiyetinde okuma salonları ile okuyucuya ulaşan, aynı zamanda da istenilen eseri satın alma imkânı sunan “Mecmua Kütüphaneleri” kurulmalıdır.

Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

44 *Lugat-ı 'İlm-i Tıb* (Milli Kütüphane: Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz A 6189/2, 142b-159a yk.).

Kaynakça

- Abdullah b. Muhammed. *Tefsîru meani elfâzi Aristo fî Kitabi'l-Makûlât*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Mikrofilm, 04404/002, 85-156 yk.
- Akgün, Mehmet. "Cemiyet-i İlmiye-i Osmanîye ve Mecmua-i Fünun'un Felsefî Açından Taşıdığı Önem". *Türk Felsefe Derneği Yayını* 15 (1995), 52-72.
- Anonim. *Asdvakşunç Kam Surb Trots Badmutyun*. El Yazması. Milli Kütüphane: Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz Latince 116, 32 vr.
- Anonim. *Fevâ'id Süryanice Esma-i Hüsnâ Kasidesi ile ilgili*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Yazma Bağışlar, 07998-023, 30 a .vr.
- Anonim. *Manzum Ahlâk Risâlesi*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Erzincan, 00157/003, 60-75 vr.
- Anonim. *Manzûm İlm-i Hâl*. Yazma Eser. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Yazma Bağışlar, 02295-001, 1-104.
- Anonim. *Menâkıb-ı Hâce Nâsiruddîn Ubeydullah b. Mahmûd el-Ahrâr*. El Yazması. Beyazıt Kütüphanesi: Beyazıt, B3624, 81 yk.
- Anonim. *Risâle fî'l-Furûk*. El Yazması. Manisa Kütüphanesi: Manisa İl Halk Kütüphanesi, 1630/11, 95b-98b yk.
- Anonim. *Rumca Defter*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Hüsrev Paşa, 00904, 110 yk.
- Anonim. *Sanskritçe Dilinde Eser*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Yazma Bağışlar, 09600.
- Anonim. *Şe'şir Be zimen-i Kurdî*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Sami Benli, 01428-003, 1-11 yk.
- Anonim. *Theologic Mavali İnfitutioney Evetatio*. El Yazması. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi: Bölge Yazma Eserler, BY0000006062, 121.
- Anonim. *Vita Della Madre Guilia*. El Yazması. Milli Kütüphane: Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz Latince 19, 113 yk.
- Aristoteles. *În VIII Libros Physicorum Aristotelis*. El Yazması. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi: Bölge Yazma Eserler, BY0000005995, 140 yk.
- Arslan, Sami. "Şehrin Geçmişi Müellif/Müstensihin Duası: Ketebe Kayıtlarında Şehirlere Yapılan Duaların İşaret Ettikleri Üzerine". *Tarih Dergisi* 83 (2024), 1-19.
- Atâ'ullah b. Fazlullah. *Menâkıbu Ebû Bekir es-Sıddîk*. El Yazması. Milli Kütüphane: Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2441/9, 76a-77a.
- Bosnevî, Hevâî (Üsküfî) Muhammed. *Makbûl-i ârif*. El Yazması. Millet Kütüphanesi: Ali Emiri Manzum, 27a-32a.
- Çakan, İsmail Lütfi. "Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle". *DİA*. III/27-28. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

- Ebu'l-Mu'în en-Nesefî, Meymûn b. Muhammed b. Muhammed. *Bahru'l-Kelâm fî akâ'idî ehli'l-İslâm*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Laleli, 01511/008, 49-119 yk.
- Hıllî, İbnü'l-Mutahhar Cemâleddin Hasan b. Yusuf b. Ali. *Minhâcü'l-kerâme fî ma'rifeti'l-imâme*. El Yazması. Diyarbakır Kütüphanesi: Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 80/3, 75-98 vr.
- Hipokrat. *Kitâbü'l-Fusûl*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Ayasofya, 03724/001, 1-17 yk.
- Huneyn b. İshak, Ebû Zeyd Huneyn b. İshak el-İbâdî. *Mesâ'ili Huneyn*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Ayasofya, 03324-025, 66-95 yk.
- İbn Zübeyr es-Sekafî, Ebû Ca'fer Ahmed b. İbrahim b. ez-Zübeyr el-Gırnâtî. *Milâkü't-te'vîli'l-kâtî' li-zevî'l-ilhâd ve't-ta'tîl*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Murad Molla, 00306, 238 yk.
- İzmirli, İsmail Hakkı. "İzmirli İsmail Hakkı'nın Sebilü'r-Reşad Mecmuasında Ribe'l-Fazl ve Ribe'n-Nesie Üzerine Yazdığı İki Makâle". *Hikmet Yurdu Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* VI/11 (2013), 433-450.
- Karaismailoğlu, Adnan. "Muhyî-yi Lârî". *DİA*. 31/81. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Katipoğlu, Hasan - Kutluer, İlhan. "Huneyn b. İshak". *DİA*. XVIII/377-380. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Kılıç, Atabey. "Mecmûa Tasnifine Dair". *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. 75-96. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012.
- Köksal, M. Fatih. "Nazîre". *DİA*. XXXII/456-458. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Krause, Max. *Stambuler Hands-Chriften İslamische R Mathematiker*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Mikrofilm, 01174, 438-532.
- Kurtuluş, Rıza - Pala, İskender. "Mülemma". *DİA*. XXXI/537-538. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Kut, Günay. "Mecmûa". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. VI/170-174. İstanbul: Dergah Yayınları, 1986.
- Levend, Ağâh Sırrı. *Türk Edebiyat Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 4., 1998.
- Mehmet b. İlyâs. *Tuhfetü'l-Hâdî*. El Yazması. Manisa Kütüphanesi: Manisa İl Halk Kütüphaesi, 2578/3, 21b-38a yk.
- Muhyî-i Lârî, Muhyiddin Muhammed el-Lârî el-Hanefî. *Fütûhü'l-Haremeyn*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Ayasofya, 03324-001, 1-46 yk.
- Nidâî Mehmed Çelebi Ankaravî. *Menâfi'u'n-nâs*. El Yazması. Milli Kütüphane: Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz A 6189/1, 1b-141b vr.
- Örs, Derya. "Vatvât, Reşîdüddin". *DİA*. XXXXII/573-574. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Özcan, Hatice. *Kaysûnîzâde Nidâî Muhammed Çelebi el-Ankaravî'nin Menâfi'u'n-Nâs Adlı Eseri (Metin-Dil Özel-likleri -Dizin) (57a-99b)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

- Özçelik, Saadettin. “Nidâî”. *DİA*. XXXIII/77-78. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Özgüdenli, Osman G. “İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Farsça Yazmaların Öyküsü: Bir Giriş”. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 27/43 (2008), 1-76.
- Özgüdenli, Osman G. “İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Farsça Yazmaların Öyküsü: Bir Giriş”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* XXVII/43 (2008), 1-75. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000400
- Riyâzî, Ahmed b. Yusuf Filibevî. *Keşkülü'l-hakâ'ik*. El Yazması. Millet Kütüphanesi: Ali Emiri Farsça, 0436/1, 1b-3b yk.
- Tanyıldız, Ahmet. “Şiir Mecmualarının Neşri Hakkında”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/21 (2012), 224-239.
- Tunç, Semra. “Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmûası”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (2000), 105-139.
- Uğur, Meltem. “Mestap (Şiir Mecmualarının Sistemik Tasnifi Projesi) Bibliyografyası”. *Kültürk Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 8 (2023), 103-153.
- Uzun, Mustafa İsmet. “Mecmua”. *DİA*. XXVIII/265-268. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Vatvât, Reşîdüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdilcelîl el-Ömerî el-Fârûkî. *Terceme-i sed Kelime-i İmâm Ali*. El Yazması. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Ayasofya, 03324/002, 47-64 yk.
- Yıldız, Alim. “Savaş Yıllarında Çıkan Bir Dergi Edebiyat-ı Umumiyye Mecmuası (1916-1919)”. *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2002), 179-189.
- Lugat-ı 'İlm-i Tıb*. El Yazması. Milli Kütüphane: Milli Kütüphane Yazmalar, 06 Mil Yz A 6189/2, 142b-159a yk.